תלמוד בבלי · אחרונים · אור הישר · מסכתות קטנות

אור הישר על מסכת דרך ארץ זוטא

הרב שמואל יצחק הילמן

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אור הישר על מסכת דרך ארץ זוטא

הרב שמואל יצחק הילמן

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אור-הישר-על-מסכת-דרך-ארץ-זוטא/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 4
פרק ג 4
פרק ד 4
פרק ה 6
פרק ו 6
פרק ז 6
פרק ח 6
פרק ט 6
פרק י 7
פרק יא 7

פרק א

העבר רצונך ורצון חבירך מפני רצון שמים שכן מצינו ביעקב שלא נשק ליוסף, ע' בביאורי העמק דבר והרחב דבר לפ' ויגש מ"ו כ"ט.
שם תשעה נכנסו בחייהם בג"ע ואלו הן חנוך בן ירד ואליהו ומשיח ואליעזר עבד אברהם וחירם מלך צור כו' ס"א הוציא חירם מלך צור והכניס תחתיו ריב"ל ע"כ, אמנם בנמוקי רב נחשון גאון מצאתי דאותו חירם שעשה בימי שלמה בן אשה אלמנה הוא ממטה נפתלי והוא שנכנס לגן עדן. וע' בס' כפתור ופרח פי"א ושם הובא כן בשם רב נחמן אבל הוא רב נחשון, וע"ע מש"כ בחידושי לחולין פ"ט ע"א.

פרק ב

כל דרכיך יהיו לשם שמים, כה"ג דרש בר קפרא בברכות ס"ג ע"א איזוהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלוין בה בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך.

פרק ג

ואל תשנא את המוכיחך, כה"ג מצינו בברייתא דערכין ט"ז ע"ב דא"ר יוחנן בן נורי מעיד אני עלי שמים וארץ שהרבה פעמים לקה עקיבא על ידי שהייתי קובל עליו לפני רבן גמליאל וכש"כ שהוסיף בי אהבה לקיים מה שנאמר אל תוכח לץ פן ישנאיך הוכח לחכם ויאהבך.
שם אם נטלת שאינו שלך את שלך יטלו ממך, הנה ג"ז ברייתא היא בסוטה ד"ט ע"א, סוטה נתנה עיניה במי שאינו ראוי לה מה שביקשה לא נתן לה ומה שבידה נטלוהו ממנה שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו מה שמבקש אין נותנין לו ומה שבידו נוטלין הימנו כו' ומביא לזה הרבה ראיות מקראי ע"ש.

פרק ד

עשה תורתך בחנם ולא תטול עליה שכר שהמקום נתנה בחנם כו', והנה בנדרים דל"ז ילפינן דאין נוטלין שכר על ד"ת מדכתיב ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה' מה אני בחנם אף אתם נמי בחנם, וכ' שם התוס' וז"ל ראה למדתי אתכם ומסתמא משה לא נטל שכר מישראל שעשיר היה ע"כ. ומזה משמע שהבינו דמש"א מה אני בחנם קאי על משה שלמד עמהם בחנם. אכן הרא"ש כ' שם וז"ל מה אני בחנם צוה אותי ללמד אתכם בחנם כמו שהוא למדני בחנם ע"כ. וזה מתאים

ביותר עם הא דבסוגיין דקאמר שהמקום נתנה בחנם, וזמש"א מה אני בחנם קאי על הקב"ה, אמנם אחת דיבר הרא"ש ושתים זו שמענו שהשי"ת צוה ג"כ למשה ללמד עם בנ"י בחנם וזמש"כ כאשר צוני ה'. וברי"ן שם ביאר כן ביותר וז"ל כלומר שצוני ללמוד בחנם דאי לא כאשר צוני אמאי קאי דליכא למימר בשכר דהיכי לימא כאשר צוני וכי צוהו בכך לא סגיא דלא לישקול אגרא וליכא למימר נמי דכאשר צוני ה"ק כאשר צוני ולא מעצמי אני אומר דודאי ישראל לא היו מפקפקין בכך דהא כתיב בך יאמינו לעולם אלא ודאי ה"ק כאשר צוני ללמוד בחנם עכ"ל.

ולולא דברי הראשונים ז"ל הייתי מבאר דרשת חז"ל באופן אחר לגמרי, דלדבריהם קשה אמאי איצטריכו להו תרי קראי, אמנם איכא למידק בעצם המקראות המובאים בנדרים שם, דבקרא דואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם פתח בציווי וסיים בלמוד, ובקרא דראה למדתי אתכם כאשר צוני ה' פתח בלמוד וסיים בציווי, לכן נלע"ד דכל מצות התורה כשיצאו מפי השי"ת למשה נקראו בלשון ציווי, שזה יצא ראשונה באזהרה וציווי על המצות שעל ישראל לעשות ולקיים, אולם כשהמצות נמסרו ליד משה למסרם לישראל מאז סר מהם גדר ציווי, דמשה לא צוה להם מעצמו כלל רק מה שצוה אותו השי"ת, ומשבאו לרשות משה כבר היו מצות חוקים ומשפטים בדבר המלך מלכו של עולם, ובלתי דרושים רק לבני ישראל לקיימם בפועל, ומשום שקיומם לא יתכן בזולת הלמוד לכן נופל יותר לקרותם אז בשם למוד. ללמד את ב"י שימה בפיהם כל המצות כפי שנצטווה מפי הגבורה למען ידעו איך לקיימם, ולכן בכל מקום שמדבר על קבלת המצות מהשי"ת למשה קראם בלשון ציווי ובמקום דאיירי במשה כשמסר המצות לישראל קראם בלשון לימוד.

ומעתה נדרשין המקראות כמין חומר דבהא דפתח ואותי צוה ה' הרי קאי אז על תחילת התיסדות המצות מפי הקב"ה שפיר קראם בלשון ציווי, לא כן בסיום דבריו שהוא סובב על הזמן שכבר קבלם והיו מיוסדים למצות דתיות ובלתי חסר רק הלמוד לישראל איך לקיימם קאמר בלשון ללמד אתכם, ובזה מיושב ג"כ סדר הלשון בקרא דראה למדתי אתכם כאשר צוני ה', ולפ"ז סרו כל קושיות הר"ן בהבנת המקרא כאשר צוני ה' כנ"ל, דלא איירי בהאי קרא באיזו מצוה פרטית עד דתקשה לן כאשר צוני אמאי קאי כמו שהקשה הר"ן, רק על כלליות המצות קאי האי קרא באופן דקבלת המצות מהשי"ת למשה נופל רק לשון זה של ציווי כנ"ל, אמנם משני המקראות גם יחד תאיר דרשת חז"ל. דכמו אשר צוה ה' את משה כן כשלמד משה עם ישראל לא היו ביניהם שום שכר, ושני הדברים ביחד מובן במש"א מה אני בחנם אף אתם בחנם, הוא למוד לדורות דאין

נוטלין שכר על ד"ת, ומיושב לשון הש"ס בסוגיין דקאמר שהמקום נתנה בחנם באופן שמתאים עם סוגיא דנדרים כנ"ל.

פרק ה

לעולם יהא אדם יודע אצל מי הוא יושב כו' ואצל מי הוא חותם שטרותיו. כה"ג ברייתא היא ר"פ זה בורר כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין לא היו חותמין על השטר אא"כ יודעין מי חותם עמהן ולא היו יושבין בדין אא"כ יודעין מי יושב עמהן ולא היו נכנסין בסעודה אא"כ יודעין מי מיסב עמהן.

פרק ו

בא לפרוס את הככר בוצע ממקום הצלי, הנה מקור לפסק דין זה הורה מנשה לרב אשי בחלמא מהיכא בעית למישרא המוציא מהיכא דקרים בישולא כדאמרינן בסנהדרין ק"ב ע"ב, וע"ש ברש"י ובשו"ע ומפרשים ר"ס קס"ז.

פרק ז

תני ר' חייא יפה שתיקה לחכמים ק"ו לטפשים כו', הנה תיבות תני ר"ח מוקפות, וכן מוכח דס"ס הוא דבירושלמי פסחים פ"ט ה"ט גריס תני בר קפרא יפה שתיקה לחכמים כו', ובבבלי שם צ"ט ע"א וכן בתוספתא שם פ"ט היא סתמא דברייתא, ובאבות דר"נ ס"פ כ"ב משמע דהוא מדברי רשב"ג ע"ש, ועכ"פ בשום מקום לא נזכר זה בשם תני ר' חייא.

פרק ח

אמר ר"ע כך היה תחילת תשמישי לפני חכמים פ"א הייתי מהלך בדרך ומצאתי מת מצוה ונטפלתי בו בארבעה מילין עד שהבאתיו למקום בית הקברות וקברתיו וכשבאתי והרציתי דברים לפני ר"א ור' יהושע אמרו לי כל פסיעה ופסיעה שפסעת מעלה עליך כאילו היית שופך דמים כו', ע' שמחות ספ"ד ובמפרשים ובתוס' כתובות י"ז ע"א ד"ה מבטלין ובעקידה פ' לך שער י"ז.

פרק ט

אם הלוית לו מאומה בשעת דחקו יתקיים עליך אז תקרא וה' יענה, הנה ביבמות ס"ב ע"ב ובסנהדרין ע"ו ע"ב מסמיך אהאי קרא עוד מדות טובות. וע"ש בתוס' ד"ה והמלוה וברש"י ותוס' חגיגה ד"ה סוף ע"א.

פרק י

רבן גמליאל אומר דור שבן דוד בא בית הועד יהיה לזנות הגליל יחרב ואנשי הגליל יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו כו', הנה בשילהי סוטה היא סתם משנה, ובברייתא דסנהדרין צ"ז ע"א נשנית בשם ר' יהודה. ושם הגרסא והגבלן יאשם ואנשי הגבול כו', וברש"י סנהדרין כ' ה"ג והגבלן, משמע דגרסא מדוייקת היא, ועל זה מפרש גבלן מקום ששמו כך ישתומם ואנשי הגבול אנשי גבול א"י ל"א אנשי גזית סנהדרין ע"ש, ובכל אלו צריך פירוש לפירושו, ולולא דבריו ז"ל היה נלע"ד דמאמרם ז"ל קאי על התורה ולומדיה, ומשום דלא לכבוד לבאר בהדיא, אמרו כן דרך מליצה שלא יהיה העלבון מורגש כ"כ, וקרא לתוה"ק בלשון גבלן, שהוא מגביל בין ישראל לעמים בין איסור להיתר בין טומאה לטהרה, ועל גבלן זה אמרו יאשם, ואנשי הגבול הם העוסקים בה יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו, וזהו מה שיעיד הנסיון המר בעוה"ר בדורנו עיקבא דמשיחא, השי"ת יחיש גאולתנו ופדות נפשנו בב"א.

פרק יא

אמר בר קפרא גדול השלום שכן מצינו שדברה תורה לשון בדאי כדי להטיל שלום בין אברהם לשרה כו', ע' ספרי נשא פיסקא מ"ב ובמד"ר שם פי"א ובירושלמי פאה פ"א ה"א ובתנחומא פ' צו סי' ז' ובפ' שופטים סי' י"ח ובעקידה שער ע"ד.